693

मु॰ टी॰ ६ श्विनचंद्रस्यबलाबलानिग्रहांश्चवक्ष्येतिशुभाशुभानि मनःसमेतानि
यथेंद्रियाणिकर्म ण्यनायोनिनकेवलानि । अथतिथिकृत्यं॥ नंदा।
स्वचित्रोत्सववास्तुकर्मतंत्राद्युद्वीननृत्यवस्त्रंच विवाहभूषाशक।
टाध्वयात्राभद्रासुकार्याण्यपिपौष्टिकानि जयासुसंग्रामबलापयोगि
कार्याणिसिद्धानिहिनिर्मितानि रिक्तासुविद्धड्वधबंधघातविषाग्निश
स्त्रादिकर्याणिसिद्धिम् पूर्णासुमांगल्यविवाहयात्रासुपौष्टिकंशांति
अमावस्या ककर्मकार्यम् सदैवदर्शेपितृकर्ममुख्यंनान्यद्विदध्याच्छुभमंगलानि
ज्योतिषलोहदेवाख्यफलम् ॥ तोणीपालविलोकनेदिनकरोधात्री।
स्नानःसंगरेयात्रायांभृगुनंदनोतिबलवान्शास्त्रावबोधेबुधः गीर्वा।
णेशगुरुर्विवाहसमयेदीक्षाविधौभास्करिः प्रारंभाविलकर्मणोनि। २
ज्योति कोल गादिनलानेहेनिशानायकः। नारदः॥ चंद्रज्ञजीवशुक्राणांवाम सद्गुर्णकार्म
रःसर्वकर्मसु मूर्धिष्णुनरवारेषुयड्लक्षकर्मासिद्ध्यति ॥ अथगणे

६

695

शेषं वैरस्याश्रितं कर्म ॥ श्रीपतिः ॥ सर्वे लाभगृहस्थिताः शुभदास्त्रिषष्ठार्कः कु
जार्की त्रिषडायगौ शोभनौ शुभावादिवमन्मथारिसुषमी खोत्सारिवर्जं भृगुः धीध
र्मात्त्यधनेषु वा कान्तिरिष्टाष्टोदयास्त्रिषु पःश्रेष्ठा जन्मगृहादिगोचर जन्मराशिते ग्रहदेखि
विधौ विद्धे न चेत्स्यात्स्पृहे ॥ जन्मस्थानराशौ चेन्न पंचकर्माणि वर्जयेत्
यात्रायुद्धगृहारंभविवाहक्षौरमेव च ॥ क्षौरे रोगो रणे भंगो यात्रायां मरणं भ
वेत् विवाहे विधवा नारी गृहारंभे दरिद्रता ॥ अथ नारदः ॥ जन्म
रि संपद्विपत्क्षेमप्रत्यरिः साधनैधनाः मित्रं परममित्रं च जन्मभात्पुनः
पुनः जन्मविपंचसंज्ञाख्यानानिष्टफलप्रदाः ग्रानिष्टपरिहाराय दद्या
श्रांगं४ द्याद्दानं द्विजातये शाकं गुडं च लवणं सतिलं कांचनं क्रमात् कृष्णे
श्लो बलवती तारा शुक्ले पक्षे बली शशी ॥ श्रीपतिः ॥ ताबलं कृष्णपक्षे
पीनरश्मेः प्रभावः कथितमिह हिताया वीर्यमाधेयं प्रधानं ग्रातिविकल
शरीरे प्रयासे प्रोषिते वा प्रभवति खलु कर्तुं सर्वकर्माणि योषित् । श्रा

नामभरता१ श्राकं=४ नामदली१

रत्नस३ हस्त२ तमा ब्रह्मा देदिव२ देवमाता२

695

सर्व सर्वपेनतत्वेषुताः ॥ महाश्रिनोऽर्विपमचन्द्रौविरिंचिर्वेधाह्रुहणोऽदितिर्गुरुह
रिःपितृभिगाद्यु अन्येर्यमार्कस्मरर्वाह्निकगंधर्वाह्या शक्रानलोनदृत्नमि।
इंद्र१ त्रयस्त्रिंशत्तौच। तनेवेषणमलिलिनपरे वर्विश्वेदेवाहरिर्वस्त्रपामधिपो वर्ण
देवता नपादेऽहिर्बुध्न्यस्तनगाट्ति परनक्षत्रपूषानुदत्त त्रयोभ्ने शर्वेलित्यमिधी
यनेव ॥ श्रीपतिः ॥ अश्वेभाजपशूणिहृयवहषभ्रूगमेषानवामूषकः
वाखुःगौः क्रमणा ललनोपमहिंषीन्याघ्रुः श्वनः सैरिभः व्याघ्रैणोमृग।
मेढ्लोकपिरेणा वधू हयवानरः सिंहाश्वेभ्मृगाण्दपशुश्च करटीयानि
तृभानामियम् ॥ अथनक्षत्राणांत्र्यंशादिसंज्ञामहेश्वरः ॥ यो।
नेत्रलयफगुत्नएत्रयाश्विनश्चाश्वेधुवाख्योस्थिरम् आदित्याते लघुविस्मभ स्वाती
त्रयफनचेदं सुप्तएल्पं चलम् पूर्वायाम्यमघायफनःदेहातिपदनःक्रूर।
त्वयोग्रसनः पौकानि ग्रिमसंयफनः शाशिहनोमिस्त्रयस्साधारणः१
हस्ताश्वाभिजिदर्कंपुष्यसहितः देहोलघु वीवपातिः चित्रामित्रम

मु. दं. ८

रेवतीमृगयुतो मैत्रो मरुद्भार्गवः ज्येष्ठामूलभवर्ज सार्पसहितं स्त्री दृगा
निरीक्षणः कर्मण्येषु समाख्यातो नियतकार्याणि सिद्ध्ये ॥ इति बृह
न्देर्पणे गोचराधिकारप्रकरणं द्वितीयम् ॥ मन्त्रौषधयः ॥ दृष्टवर्षाधिका
कन्या भवन्ती वरजस्वला वहिः पुष्यमूलरोभावाहन्नः पुष्यमूलरन्यापि ॥
दृष्टमानिः ॥ एकादशे द्वादशे वनारीणामार्तवं भवेत् वह्निदीपाशे ।
त्वायोगाद्रेटः श्रीवस्यक्षेत्रपते भर्तृसुश्रावनयोग्निकोने स्नातारज
स्वला पंचमी नित्रिहियोगणामार्द्वैपिकोवकर्मणि ॥ रजसारे ॥ ज्येष्ठा
नुराधाश्विभरेवतीपुष्यप्रजापत्यावासवसौम्यधिष्ण्ये पूर्वोत्तरे चोत्तराणि न ।
शोत्तराणि तुरंगनार्यः स्नानं शुभावहानि ॥ शुभार्तवफलम् ॥ नेदाभ ।
द्राभवेन्मुलिस्त्रीणां पूर्णाजया ह्याद्रा रिक्तानक्षत्रके प्राक्तानस्मान्नापि
रिवर्जयेत् ॥ अशुभार्तवफलम् ॥ आदित्याविधवानारी सोमवारे पतिव्रता पप
जा राक्षो वैधव्यं भवेन्नारीत्येते शोषाः शुभावहाः पूर्वपक्षे हन्नस्नाना

696

८.५

ध्यानलयाम्बुसर्पिर्नैर्ऋत्यामीशे च सर्पिदः । हस्तिनो विस्तरेणैव सोऽपि प्राज्ञो नि
कालस्य स्वभावमन्वृष्यः ॥ अथ हलप्रसारणम् ॥ हस्तानुराधाघहस्तोत्थितेषु ज्येष्ठा
धनिष्ठा गृहमसपौष्णे तथोत्तराणां त्रिनवे चन्द्रनप्रारंभणे हलस्य दाहयेति
अथ कृषिकर्म कथ्यते ॥ वस्त्रवायुभनैर्न्यालिप्रध्रुवमृदुक्षिप्र सीतोऽस्त्वा
ष्वीजो रोहिण्युत्तरफलप्रदा ॥ अथ प्रथमहले हलवाहनादिः ॥ मृदुध्रुव
चरक्षिप्रविशाखापित्र्येषु च हलप्रवाहे प्रथमे विदध्यात्फलमेवृषः ।
अथ हलचक्रम् ॥ अर्काक्रान्ताद्भात्त्रयोऽन्यानि हानौ नाशाय भात्रयगतो वृद्धि
भीवितयेतन हलं त्रीणि वृन्तगातायशूलत्रये धिष्ण्यानि नवकृतदन्तरागाने
स्याताःश्रेयपंचके यच्चान्याद्वितनधनदचक्रकथितं वदेसुभेलागाले ॥ एता
मार्गणात् ॥ खोगिद्वादिपादस्थे भूमेसे जायते रजः तस्माद्वितत्त्र्यथन
त्र्बीजवापनं कारयेत् ॥ अथ बीजारोपणम् ॥ पूर्वभाद्रपदा मूलरोहि ।
ण्युत्तरफाल्गुनी विशाखावाहणे चैव धान्यानां रोपने वरम् ॥ अथ ...
प्राजेश श्रवणो दितिमघामार्त्तंड पुष्याश्विनी पौष्णानुराधा ... चयः शततारक कृत्वा विशाखाबानया
जीवार्केन्दुसितेन्दनदिने ... बीजानां वपनं तथैव च लवने धान्यस्य चारोपणम् ४२

698

मु॰ छेदनम् ॥ ऐंद्रेमेचेनयाम्यसौम्येहस्तेपुष्यानिलेनया सस्यच्छेदंप्रशंसंतिमूलश्र
दी॰ वणवासरे ॥ अथसस्यमर्दनम् ॥ फाल्गुणीश्रवणाश्लेषमघामूलेनयाम्भ।
१२ अनुराधानयान्येषुरेवतीधान्यमर्दने ॥ अथधान्यस्थापनेदीपिकायाम्
याम्याग्निपूर्वाहिविशाखनक्षत्रमाहेंद्रपित्र्योनरभेशुभाहे धान्यानिसंस्था
१ पनमेषुपात्रेमृगाद्येयुगाहस्तादयेषु ॥ अथसमघारंभः ॥ मघावारुणपू
षाद्विमूलाङ्ग्रिभरणीषुच पौरुहूतेनचसार्पेचसमघारंभःशुभावहः ॥ अथ
नौकाघटनेदीपिकायाम् ॥ वृषहरिघटलग्नेपाणिपित्र्यहिदेवे त्रिनय
नविधियाम्यहेहस्तपौष्णभेषु सुकरणतिथियोगेशुक्रजीवार्कवारे नर
णिघटनमिष्टंचेद्गताणविशुद्धौ ॥ अथनौकाधनम् ॥ शुभाहेविस्रुगोमे
इभानामैत्रापैवपाणीषु चालनंघटनंस्थानं नावःशुभानितिथौड्भेषु ॥ अ
थनौकायानम् ॥ आश्विकेंद्यहस्तधानिष्ठिपूर्वामित्रधणश्रुतभेशुभल
ग्ने नारकयोगातिथौड्शुभेषुनौगमनेशुभदेशुभवारे ॥ अथपानकर्म ॥

त्रि

हृदयेमन्वयपषकस्नव हृदयादंपयाश्चिवेन्न मेकुरुषेत्नामवसेवनंदीनं १२
रंभा वयासो कज्जल कलुषं कपोबोलं मोरिकिं श्ररिमितं शेपसिश्चदि द्सावंशा
दिश्माग रतिः रंभेनकेवलं कज्जलंनादिश्मविरमयस्तपोविरायासरीरादेगदा ज
दोयंपिघयमोललाटसिंहूरंनयननदतः कज्जल कलां सुखोनां बूला ग्रामसरण
मसरणंचापिहृदयात रसनलाता रागेश्वरणपुगलामेकिमुकरोत्पमयापिम
पयोकेतुलिपिक्रुनेचरणोंकिंचयं १३ धवद्धपुरइगोत्र एणधपेय कामदेवम्प
वज्रिदोदेपमफलांली वसंतपद्दिस्वरसविद्यापमगापायेदेद्दिवा मधुः साहस
रनेश्लः श्नः नासेनमोरस्लाडंस्नात्वपुनर्मधुम्पतिकुसमायरविरपद्दि विदंषी
सेश्वनायणंभ्याशेविश्वप्रेमद्रमयपाधीयाउज्जीकिज्जदि मधुः सनिध्वासं पा
रिज्ञाननवमीलनीव्रजैः कलितमाशयन स्पसाद्वदं नस्मरेभवतिगोचरे

700

देवः सुषकाशुरविनाविनाननयोः इति रुदन्तविनाममाही पपात रतिः मधो
म· महोत्सवमारम्भजित्सुरिपुविनः शाकवत्तुमितप्तमिछदेषमो दीर्घकीलकरवेष्ट
२६ पानयात्वा लूयन्विवविरहप्रयनेनलः २५ तन्मविशामितानासेनमन्तेचरणोधा
यतीवह्निविः प्रदक्षिणीकृत्यप्रवेष्टुमारभते मधुः कल्याणिकल्याणि त्वणं।
तिष्ठ लोकिकाकाशात्सम्भवति उभौ खलुनं आकाशवाक् मामदेसंदेसं
कार्षीभगवन्तंभर्गं शरणं व्रज यन्तपवागतेतुः त्वंमनन एवविन्नंसाति २६ इति
श्रुत्वा मधुः प्रजावतिप्रागभगवानभवो निकटथवर्तिने शरणं व्रजावः ना
ह्मेनगत्वा आशुतोषशिवशंकरावलीशोकसंज्वरवितमचेनसंप्रेयप्रसः प्रति
समर्पणान् प्रमोनिर्व्यूपांकुरुरतिरतिप्रद २७ महादेवः रतेपतिप्राप्तिर
विरानेमविना परंकातउपदेशोमहत्त्सकदापिनैवमपराध्यति किंनेम् २६

वृ टी ४२

रणांसत्रुघैति मा मोति नत्बुधपूर्वेवीँहृश्चिककर्कटैसेतडका उनरसिद्दिपदास्यो
ह्निनिशिवशानेंसंथान्हुये इमवक्रकेरष्ट्र श्चिकमकरमीनालोकीटैनवग्रथगतम् न
दवहृश्चिककर्कटेनकर्य आत्मोत्तो इनमेत्यत्ते मकरमीनयोर्मेलनादपिसपत्नना
कीटसंसर्गतामुपगमनेन स्याद्द्वादनयपाः हवीपदभागगनैरस्त्रुमस्त्रुमैरत्निनिककं
टेलग्ने ज्ञानसप्ति स्नात्मेवतांसद्यः कथयंतियवनेन्द्राः पापैर्विलग्नात्समयामि
नस्त्रुतिः पापैः क्रूरग्रहैः विलग्नाभितो लग्नमयाभिन स्थितैः वशाद्धाज्ज्ञानःवि
पैविनाशमुपैति नयवकात्रिदैयोगद्वयमाचनते अभिनउभयतः लग्नात्सापेर
भिनयकोयोगः अनन्मया द्दाभिनो द्वितीयः यतद्वादशाद्वितीयस्थयोर्लग्नात्या: षष्ठाष्टम
पयोर्जातो म्रियते ः नो पुन रभिदाहूआभिमुख्येनवर्तत इत्यनवर्तते घेति नयलग्ना यो वा
द्वितीयद्वादशौयोग्रहः स्थितः सउदयमभिलषति आनाः सन्नमशाश्वत्सातिसु
खोभवति नेनैतज्ज्ञातं लग्नाद्वितीयाद्दशमौ सर्वैः पापैर्जातो म्रियते एवं पुनरभि
प्राह आभिमुख्येनवर्त्तिक्रमः यस्माद्यवनेश्वरः लग्नाभिमुखो भवति सुसर्वेषांवा

मेषुवास्त = इति द्वि …

702

प्रत्येकं राशिपापसमेतैर्यः केन्द्रैः स विनाशमुपैति १ संध्यायामिति संध्यालग्नात्रयं
हितायामुक्तं अर्थात् समयात् सार्धघटीप्रमाणा रक्तां यावत्तेजः परिहानिमुपलक्षा
नोरर्धोदयं यावत् तस्मिन् संध्याकाल इति तत्र जन्मनि यस्य संध्याकाले भवति यथा नत्र चंद्रहे तंया
कुत्रा सम्भवे पापैर्भौंतगतैर्यैर्न राशिस्थाननवम नवांशकतः पापाभवति तदैषयोगोजा
ना तस्य निधनमरणाय भवति प्रत्येकमिति एकमेकं प्रत्येकं शशीचन्द्रः पापैस्त्रयः
चतुर्थकेन्द्रेषु अवस्थिताभवेति एकेकेनदापि यस्य जन्म भवति स विनाशमुपैति
नियत इत्यर्थः अथान्यान्निधनयोगानि तु वज्रयाह ॥ चक्रस्य पूर्वोत्तरभागेषु
क्रूरेषु सौम्येषु च कीटलग्ने निधनं प्रयात्याशु समुपैति जातः पापैर्विलग्नास्तमयाभि
तस्थ ॥२ यावेतो भागौ लग्नस्योदितास्ताघतः पूर्वभागामूर्तस्थे राशेः परित्यान्याः शेषभा
गेभ्य आरभ्य पूर्वमयक्ष्मसप्तमादिनवमराश्यादियावत् सप्तमं स लग्नोदितभागतस्पोपा
चक्रस्य पराधंशे ब पूर्वो भागे क्रूराः पापग्रहाः इत भागे पश्चिमे सौम्याः कीटलग्ने
क कीटराशौ उदयमहति कर्कटस्यो र तत्र स्योदये जातः शिशुः निधनमाशुच विनाशम

ईम्र पूर्व×२ २

703

याहृष्टेनस्मेगना नाहृष्टेजनयेत्सुतं भर्त्तारंदर्शयेन्नरः ॥ अथगर्भाधानेन
क्षत्राणि ॥ हस्तस्वात्यनुराधाचमूलानीवारुणंवासवम् उत्तराश्विनरोचैवा ।
हिणीचोत्तमामता आदित्याश्चिवलक्षेचपौष्णंमूलंमघांत्यजेत् आर्द्राहे
रात्रिसेध्येवभूतपलानमश्लमीम् ॥ कपरणः ॥ षष्ठ्यष्टमीपंचदशीच
तुर्थीचतुर्दशीमपुभयत्रहित्वा शेषाःशुभाःस्युस्तिथयोनिषेकेवारा
श्चोकार्द्रसितेन्दुजानां नाशामायात्मनस्वस्तनस्मात्सदकार्यतोतिथिम्
त्रयोदशीमपजेद्गतामनेनानि ष्टदास्मृताः ॥ अथपंकेपावधनम् ॥ वा
नोत्तराश्रवणा करवाजिमूलपुष्यादितीहकरपौष्णपुरंदरेषु पदे ज्येष्ठा
सितेरविनिशाकरसौम्यवारे धम्मिल्लबंधनविधिः शुभदोमतास्त्राः ॥
पुंसवने ॥ व्यक्तेगर्भेतृतीयेवामासेपुंसवनंस्मृतम् गर्भेव्यक्तेतृतीये
योवाचतुर्थेमासिकारयेत् ॥ राजमार्तंडःत ॥ चन्द्राणसूर्यामूलादौ ।
हस्तेभाद्रपदद्वयम् जीवार्कभौमवारेषु प्रशस्तःपुंसवनादिषु ॥ अथ ।

माले स्वतः सितकृष्णेऽपरवीडु सौरिचंद्रममजास्तप
नचेद्गुरुदिवाकरः सुः

नहींत्रे॰

704

मु॰ टी॰ ८

सीमंतोन्नयनं नारदः ॥ चतुर्थे मासि षष्ठे वाप्यष्टमे वा दिने शुभे बलोपपन्ने दं
पत्योः चंद्रताराबलान्विते ॥ अथ महिनाया ॥ आधानादष्टमे मासि सीमं ।
तोन्नयनं भवेत् नवमे मासि वा कुर्याद्यावद्गर्भस्य मोचनम् ॥ पक्षवृद्धो गुरुः
पूर्वः पक्षः शुभः प्रोक्तः स्वलग्नात्पंचके विना पूर्वोक्तएव न चापि नापराह्णे
कदाचन ॥ अथ तिथयः ॥ द्वितीया पंचमी षष्ठी सप्तमी द्वादशी हरिः त्रयो
दशी तृतीया च शस्ता सीमंतकर्मणि ॥ नक्षत्राणि कृतौ तु ये ॥ हस्तार्द्रा
पुष्यमूलानि सौम्यादित्यश्रवणं वहः प्रोष्ठपादद्वयं प्रोक्तं माघादाद्वयमेव ।
च श्रेष्ठानि कथितान्येव पिप्पलाः पेकाटपौवत् स्नातान तथा मघायांत्त्वेव
न्यो फाल्गुणी द्वये आश्विन्यां चैव न तत्रैकमसीमंतके वदेत् नरः प्रपद्यते ।
देवाद्यदिस्याह्न हतलग्नः ॥ लग्नशुद्धावसिष्टः ॥ केंद्रत्रिकोणत्रिष
नायगैः शुभैः दुश्चिक्यलाभायरिगतैस्तु पापैः षष्ठाष्टलग्नान्यविवर्जितेंदौ
सीमंतकार्यं शुभदं सदैव ॥ अथ जातकर्म ॥ यस्मिन्मुहूर्ते जाततं कु

मारस्तास्मिन्विधेयेबलजातकर्म तेनपूर्वदेवान्साषिनृन्द्विजोश्चसुवर्णगोभूतिल
कांस्यवस्त्रैः ॥ वेधनाद्यः ॥ जन्मनोनंतरेकार्यंजातकर्मयथाविधि दैवाद्नी
तकालश्चेदतीतेसूतकेभवेत् अच्छिन्ननाभिकर्तव्यंश्राद्धंवैपुत्रजन्मनि छि
न्नेनालेनतः पश्चात्सूतकंतुविधीयते मृदुध्रुवक्षिप्रचरेषुभेषुचारिक्तपर्वा । रेवा
ख्यदिनेषुकार्यम् शुभग्रहाणांदिनलग्नवर्गेनजातकर्मत्वथवाविधेयम् ॥
अथस्तनपानेदैवज्ञवल्लभे ॥ रिक्ताभौमंत्यजेद्दिष्टिव्यतीपातेमवेध्यानेम
स्टध्रुवक्षिप्रभेषुस्तनपानंहितंशिशोः ॥ अथप्रसूतिस्नानम् ॥ होम ।
शुक्रबुधस्ताज्याः प्रसूतिस्नानकर्मणि हेपाप्रतिपदाषष्ठीनवमीचति
थिनयः हूतिकाभरणीमूलमार्द्राश्रवणपुनर्वसूः मघाचित्राविशाखास्वा
तस्वाणाद्दशमस्तथा एतासुप्रसूतास्नानंनकारयेत् यदि
स्नानप्रकुर्वीतपुनः सूतिर्नविद्यते ॥ अथनामकरणम् ॥ एकादशे ।
द्विविधानामनक्षत्राणांव्यादश वेषपाणाकाषाद्वशोकार्यमासोनेशूद्रजन्म

दिनवपि ... पंजमाहिसा

706

मु. टी. ९

नाम ॥ नामकरणमिति शेषः गर्गः ॥ सौम्येऽह्नि शुभयोगे च शशिभूमिजवा
सरे रिक्तापर्वाष्टमीविष्टिः किंस्तुघ्नं च विशेषतः एतैर्दोषैर्युते काले न चाव
पि न कारयेत रत्नरेवतीपुष्याहस्तामूलेषु वारुणे श्रवणादित्रिमैत्रे च ब्रा
ह्मीमृगशिरस्तथा प्राजापत्ये धनिष्ठा च शस्ता नामकर्मणि ॥ वसिष्ठः ।
नक्षत्रं वा चतुरक्षरं वा विवर्जयेत्तत्र लकाररेफम् नक्षत्रनामादिकमे
व विंद्यात्स्वदेहात् लकाराग्रे चैत्रादिमासनामानि वैकुंठाद्य जनार्दनः
उपेंद्रो यज्ञपुरुषो वासुदेवस्त्रिविक्रमः योगीशः पुंडरीकाक्षो हंसान।
नोच्युतस्तथा चक्रपाणिरिति चैतान्येकमाद्यानि मनीषिणः ॥ राजमार्तंडे
कन्यां नदीपर्वतपादपादिनाम्नीं तथा प्रेष्यादिवाचकां च न याचलांतां।
महिपतिनाम्नीं ज्ञातो न कुर्वीत हितार्थं नित्यम् ॥ दोलारोहणमुहूर्तः ॥
दोलारोहस्तु कर्तव्यो द्वादशे दशमेऽपि वा शुभे ष्टाणे दिवसे चेंद्रतारब।
लान्विते मृदुध्रुवक्षिप्रभेषु मानावाज्ञलयोषितः ॥ अथ सूर्यदर्शनं ॥

मोडपोलिवे ... विंशे दिवसे पिव

९

पद्मे

अश्विनीरोहिणीसौम्यपुष्यौ मैत्रोत्तरात्रये हस्ताश्विज्ञानथा स्वाती श्रवणो
रेवतीनया एते रेव शस्ताति बालानां मुखदर्शनम् ॥ अथ वेददर्शनं ॥ त
तत्रत्नीयकर्तव्यं मासि षष्ठे सप्तदर्शनम् चतुर्थे मासि कर्तव्यं शिशूनां वेदद
र्शनम् ॥ अथ दीपिकायां निष्क्रमणम् ॥ आर्द्राधान्त्ववर्जितान्।
पहते पुरिते तिथौ वारे भौम शनैश्चरे गृहान्नलाकन्यालिखि होदये सह अ॰ १२४
इ यचतुर्थे मासि यद्वा मासे तृतीये प्राचीनदीन शुभदोषी धारय। ५
रहान्निष्क्रामनकारयेत् ॥ अथ जलपूजनं दीपिकायां ॥ आश्विन्यां व
नुष्णापोलहस्तेपुष्येचवैलवे जलपूजावनारीणांनित्यसंप्रयनेस्तवे
शनिशुक्रकुजानांवारेषुपरिवर्जयेत् बुधसोमेनथाजीवेशुभदेज
लपूजनम् ॥ अथ नामूलभत्तणाराजमार्तंडे ॥ मूलादितः श्रवणानि अ
ष्यकोनत्वपालावविलसजनीकरणाक भेषु वारेषुजीवशशिशुक
र्यमितेडुजानांतामूलभत्तणाविधिः शुभदःशिशूनाम् सार्धमासद्व

बाग १

708

अं० प्र० १०

येद्यान्नोबूलंप्रथमेशिशोः कर्पूरादिकसंमिश्रंविलासायहितायच ॥
अथभूम्युपवेशनेप्रमाणे ॥ पंचमेचतथामासिभूमौतमुपवेशयेत् त
त्रशस्ताग्रहाःसर्वेभूम्यांशुवविशेषतः बृहस्पोत्तरेंदुमृगमैत्रकराश्विनीषु
वारेषुसप्तसुविशिष्यकुजस्यवारे मासेथपंचमइहप्रविमुच्यरिक्तांपाल।
पिपेराःभवतिभूम्युपवेशनंप्राक् वराहस्जयेष्टाचपृथ्वींचनदाहि।
जम् पूजनेपूर्ववत्कृत्वाचगुरुदेवद्विजन्मनाम् भूभागमुपलिप्याथकृत्वा
नचतंत्रमंडलम् शोवप्रणाहशब्देनभूमौतमुपवेशयेत् मंत्रश्चात्र
भवंतीमतन्त्रोनिगादितःस्मृतः ॥ मंत्रः ॥ रक्षैनंवसुधेदेविसदासर्वग।
तेशुभे आयुःप्रमाणंसकलंनियच्छहरिप्रिये ॥ अथअन्नप्रा।
शनेवर्षाः ॥ षष्ठेमासिप्रकुर्वीतबालकस्यान्नप्राशनं नदभावेष
मेमासिकुर्यात्संवत्सरेपिवा ॥ नारदः ॥ षष्ठेमास्यष्टमेवापिपुंसांस्त्री
णांतुपंचमे सप्तमेमासिवाकुर्यादन्नप्राशनंशुभम् ॥ जातान्नतो

709

मिन्न:

हरेर्विलग्नः ॥ विलग्नलाकिरणो हिमरश्मिर्वीर्युमाद्या वर्गाद्दितिविज्ञाः शुभि
तिष्यवस्वपोस्वभरोहिण्युत्तराश्वाश्वभोजननान्नः ॥ क्षौराह्वये ॥ हस्ता ।
विशाखाचित्रश्रवणमघाज्येष्ठामूलस्वातीषु विशाखादितिविलग्नभूषाः वाराश्चशुक्रेज्यर
वीन्दुजानां पाल्लान्नपानेप्रथमाशीसूनाम् ॥ राजमार्तंडे ॥ द्वितीयाचतु
र्थीयाव पंचमीसप्तमी नवमी त्रयोदशी चद शमीप्रापणे तिथयः शुभाः पंच
पर्वस्वनदायां रिक्तायामाद्यभोजनम् बालानामत्रपीडाहन्नं मन्नमथावेव ।
दौर केनैव पहुवंधन चोलान्नप्राशने वोपनायने शुभदं जन्मनक्षत्रमशुभ
त्वन्यकर्मणि ॥ राजमार्तंडे पुनः ॥ लाभारिषष्ठभवनोपगतास्तुसौम्याः सौ स
म्यग्रहानवमपंचमकेंद्रकस्थाः लग्नशुद्धत्वसावित्र बृहस्पतिनामनोप
भोगकरणे विविधोपभोक्ता ॥ अथ कर्णवेधमार्गः ॥ मासेष्टमे वा सप्तमे ना
षष्ठमे वापि वत्सरे कर्णवेधप्रशंसंति शुक्लपक्षे शुभे दिने कार्तिकेमा
सिपोषे चैत्रे वा फाल्गुणेपि वा कर्णवेधप्रशंसंति षण्मासाश्च श्रीविवर्धि

मु॰ द॰ ११ नम् ॥ व्यवहारसमुच्चये ॥ जन्मर्क्षमासेन च चैत्रपौषे ग्रहौ ग्रहस्य नेभा ।
इष्टे तिथौ नरिक्तेन च वा विष्टिकं इह कर्णस्य वेधं मुनयो वदन्ति ॥ वाचायनः
मूले वाश्विनयाम्यचित्रसहिते हस्तानि पूर्वे न तथा च इत्तिष्यपुनर्वसौ च
तिथिवारे तिथौ शोभने लग्ने सौम्ययुते ध्रुवा स्थिरराहे पदेस्मिन्वा तनः
केन्द्रस्थगुरुहस्पतौ शुभकरो कर्णस्य वेधः शुभः ॥ अथ चूडाकरणमुहूर्तः ॥
तृतीये वर्षे शिशोर्गर्भाज्जन्मतो वापि विशेषतः पंचमे सप्तमे वापि स्त्रियः क्षेमो ।
यवाशुभाः ॥ पराशरः तिथौ ॥ पंचमी सप्तमी चैव वृद्धा दश्येकादशी तथा
त्रयोदशी तृतीया च चूडाकर्म सदा बुधः ॥ वारशुद्धिः ॥ सितेज्यसौम्यवा
रेशुचौरपतन्तु यहिते इज्य वारे सितपक्षे वा रा शेषा न शोभनाः ॥ वासः
अश्विनी श्रवणस्वाती चित्रा पुष्यपुनर्वसुः धनिष्ठा रेवती ज्येष्ठा मृगा हस्ते
क्षुरक्रिया ॥ लग्नशुद्धिः ॥ तौरे चायायारिगाः क्रूराः शाला केन्द्रत्रिगाः शुभाः
नाव बालो लोरिपुणौ नेष्टे यावन्माता न गर्भिणी गर्भे माता कुमारस्य न कुर्या ।

७॥

चौलकर्मन्न पंचमासादथं ऊर्ध्वमब्दतो नकारयेत् ज्येष्ठमासि तनयामार्ग
तौरे परिणयेऽत्र न मम ज्येष्ठचन्द्र हि शेषयन्त्रनः परिवर्जयेत् ॥ श्रीपतिः ।
केशवमानर्नर्तरे पाटलि न्नवरैमहिन्नुर्वम् दितिमदितिं वसरत्नतौर ।
विधौ भवति कल्याणम् ग्रथमाधारणे वासिष्ठः ॥ ग्रहाश्चन्दैः पितृपंचक ज्र× रे×
स्तत्र२श्रा शुषडुन्हि पिस्थाथ्रुन्तरयेमतः त्विमवभेपमजसन्निभापि तौ गि सिवषा
न्नि धने प्रयाति महीभृतोपेवमपेवमान्हितो रेवकार्यहि नमृत्तभेष्ठ न
लभ्यते वेलुनदुन्त पिस्थानतोदयेवानिखिलेविधेयम् भूदेवभूमीपानि
प्रा.नाय दृष्टानापि वंधाह्लिमुक्तोम्लतहूनकोपि ग्राधानकालेनिखिलाधराणि । प्रारंभय स×८
तौरविधेयेखलुनिर्दिनर्दे ॥ श्रीपतिः ॥ नक्षत्रानभकोन्कटभूषि ।
नानामभ्यंगयात्राममौन्मुवानां तौरविदधान्निशिमेध्यायोवाजिजीवि श्रातनर हत४
भूणानवमेनवान्हि राजकर्मनियुक्तानानटानोद्रूपानौ नाम् भमस्तु ।
कर्मनावक्षुदं नान्तिकालविधिर्हृतोम् ॥ विद्यारंभः ॥ मार्कण्डेयः ॥प्र

पृष्ठ२

712

मु॰ दी॰ १२

श्रेतपंचमेवर्षेसंप्रसुप्तेजनार्दने षष्ठींप्रतिपदंचैववर्जयित्वातथाष्टमीं रिक्तां
पंचदशींचैवसौरिभौमदिनेतथा एवंसुनिश्चितेकालेविद्यारंभंतुकारयेत्
वाराहः ॥ विद्यारंभेगुरुःश्रेष्ठोमध्यमौभृगुभास्करौ मरणंमंदसौम्याभ्या
मविद्याबुधसोमयोः बुधसोमयोरितिधन्येविद्यारंभे ॥ दीपिकायां ॥
अदितिगुरुयमार्केस्वातिचित्राश्विपित्र्यपुष्यवसुहरिमूलापूर्वात्र्याभाग्यो
त्वभेषु नृपनयाभितुष्याहेविलबोधेविपापेहुसमयानिथियोगेवाप
विद्याप्रधानम् ॥ श्रीपतिः ॥ मृगादिपंचस्वपिभेषुमूलेहस्तादिकेभ
त्रितयाश्विनीषु पूर्वात्रयेवश्रवणेवनक्षत्रेहिश्यामसमारंभमुषंतिसिद्धै
ग्रयोपनयनेराजमार्तंडे ॥ पितुःसूर्यबलेश्रेष्ठंपाणावावर्णंशायाः।
वटोः सर्वेषांगुरुचंद्रार्कबलंश्रेष्ठंस्वनादिषु । अतीवदुष्टसस्वरणजन्म
जेजसिंहास्थितेवाहिजनगवाना व्रतबंधबलंचेन्मासेहतेविप
ग्रः शुभमेतात्परस्यात् ॥ वसिष्ठः ॥ पत्नीवर्णविपर्यरगुरुत्वंबा।

राज्ञां मे ... मौंजीबंधनं द्वादशे विशाम्

लग्नेऽर्के नतेनैवं [illegible] गुरुबले मुख्यमाचार्यशिष्ययोः ॥ नारदः ॥ आधानाद 713

ष्टमे वर्षे जन्मतो वाष्टमे जन्मनाम् ॥ काम्यकालमनुः ॥ ब्रह्मवर्चसकामस्य

कार्यं विप्रस्य पंचमे राज्ञो बलार्थिनः षष्ठे वैश्यस्यार्थिनोऽष्टमे ॥ मासशु

द्धिर्वसिष्ठः ॥ विप्राणामुपनयनं वसंतसमये धराधिनाथानाम् ग्रीष्मर्तो

[illegible]णां शरदि विप्राणां मासाः साधारणाः पंच ॥ ज्योतिःफलोदये तिथिशुद्धिः

द्वितीया च तृतीया च पंचमी दशमी तथा षष्ठी चैकादशी त्रयोदशी द्वादशी शु

कृष्ण भदा व्रते [illegible] पक्षे द्वितीया च तृतीया पंचमी तथा एतास्तु तिथयो याम्

यफलदा निर्दिता परैः ॥ वारशुद्धिः ॥ शालोत्तकाव्यामरगुरुजितानां

दिने शुभं मौंजीविधिरिंदुसूर्यौ ॥ नक्षत्रशुद्धौ वसिष्ठः ॥ हस्तत्रये चैव श्रव

णत्रये च धातृद्वये पुनर्मैत्रभे च पौष्णद्वये चादितिभद्वये च शस्तं द्विजानां

स्वल्लमौंजिकर्म ॥ नारदः ॥ त्रिषष्ठायगतैः पापैः लग्नाष्टमान्त्यविवर्जितैः

शुभैः षष्ठाष्टलग्नान्त्यवर्जितैर्नाहि मौंजना शुद्धिर्न विद्यते यस्य वर्षे प्राप्ते

मध्यो हस्ते तो सूर्यसुतः कुजोपि नेष्ठाभमौ वृषे [illegible]

दि[illegible] ४८

मु॰ क्षेमयात्रि चैत्रेमीनगतेभानौनस्यादुपनयनंशुभम् ॥ रत्नकोशे ॥ गोचरग्र
द॰ कवर्गीष्वोयदिशुद्धिर्नलभ्यते नदोपनयनेकार्यंचैत्रेमीनगतेरवौ ॥ ना
१२ रदसंहितायांगलग्रहः ॥ कृष्णपक्षेचतुर्थीचसप्तम्यादिदिनत्रयम् त्र
योदशीचतुष्कंचत्राणाहवेतेगलग्रहाः ॥ वसिष्ठः ॥ व्रतोन्हिशुवेसप्ताया
वरिपोगदितोजेति नाह्निस्यादनध्यायेव्रतेनत्रनकारयेत् ॥ श्रीपतिः
पौषादिचतुरोमासांश्चुन्नर्हिष्टकालजा व्रतेयात्राविवाहेचवर्जयेत्
सप्तवासरान् पौषादिनत्रयंवर्ज्यंमाघेचैवदिनद्वयं फाल्गुणेदिनमेकं।
तुचैत्रेतुघटिकाद्वयम् ॥ इतिमुहूर्तदर्पणेसंस्कारप्रकरणंतृती।
यम् ॥ ३ ॥ अथविवाहप्रकरणम् ॥ नवांशिला ग्रहौदोषापाटल।
मारे ॥ वर्णोचवश्यंतुमिथःस्वनारायोनिस्तुमैत्रीखलयोगणास्तुभ
मलकोनाडिकस्तडिरंगे यथोत्तरंस्युर्बलिनोष्टदोषाः नाडीविधेन।
णाग्रहीसमसप्तराशिकूटके षट्गुणागोमैत्र्योवसोहार्दपंचावतैरगाः यो

स्वाः

715

निमेद्योवचत्वारित्रयस्त्राणबलेगुहाः वश्यात्वेहोगणोश्चाकौवर्णोवैकःफके
र्तिनः ॥ वर्णकूटेनारदः ॥ झषालिकर्कटाविप्रास्तहृर्ध्वंद्वावैश्यास्त्रयः ।
क्रमेणचत्रयोवैश्याःशूद्राश्चैवत्रयःस्मृताः पुंवर्णाद्धीनात्स्त्रीणांश्रेष्ठहीने
नथाशुभम् वर्णज्येष्ठानुयानारीवर्णहीनस्त्रयःपुमान् विवाहेयदिऊ
वीनस्यभर्तानजीवति ॥ योनिनिर्णये ॥ सर्वेवश्याद्वराणेनेशुभदस्य
स्यानेजलोद्भवाः सिंहंहित्वानरासिंहस्यवश्यालेह्यवृश्चिकंविना । भूमिपरः द्रः
वरहोद्दणयेयावन्केन्यदेकन्यकृद्देकान् वरभेनवहद्दुष्याणांशानिप
स्वा रस्परम् शुभदाजन्मनाणांद्वयोरेकदेवर्जिताः निषाःवैपवसस्वाःसुः
पेषाश्रेष्ठाभकूटके ॥ योनिकूटम् ॥ वरुणाश्विभयोरश्वयोनिर्यमा
न्त्ययोर्गजः पुष्यकृत्तिकयोर्मेषः सर्पोरोहिणीसौम्ययोः मूलार्द्रयोःश्व
नोयोनिर्विडालोदितिसार्पयोः मघाफल्गुण्ययोर्मूषउत्तरभाद्रपदान्त्ययोः
पशुः । चित्राविशाखयोर्व्याघ्रोमहिषःस्वातिहस्तयोः कर्णश्रयोर्वानरः ।

भगर्दयोः द्र.बा.

ग्रिथनिष्ठयोः 716

म: ८९

सूर्यसोमौ नाभ्यानुगणयतोः विष्णुर्जीमिनिनौ बुधः सिंहो जोऽम्बापत्नाष्टयोः प
शुपालकयैर्वीन्द्रपदंपत्योर्नृपभृत्ययोः ॥ वसिष्ठः ॥ बभ्रुरगोश्वेणामिथ।
इसिंह बालावृषस्तलेक्षजवानर्व गौव्याघ्रमपवोन्तममोहिषववेदे।
नार्योर्नृपभृत्ययोश्च ॥ गर्भमलः ॥ भौमं शुक्रो बुधः शुक्रो भानुः स्वान्द्विर्भ
गुरुजः गुरुर्मंदः शनिर्जीवो मेषादीनामधीश्वराः। रवेः समास्तोमि।
त्राणिचेन्द्रारिज्यापरवरि। इंदोर्नेपाः ज्वामित्रे रवीज्याविनरेसमाः समा
उजस्य शुक्रार्कोविधोरिसुहृदोपरे तस्यचेन्द्रारिप्राप्तेमित्रे शुक्रार्कोवेनरे
समाः गुरुणरेहितामित्रा स्वार्कि मध्याः परेबुधाः भृगोः समाविज्यकुजोमि
त्रेत्कार्कीपरौरिपू शनेः गुरुः समोमित्रे शुक्रज्ञौ शत्रवापरे अन्यानामि
त्रेशालस्थानसमेवेवन्तुमध्यमम् उदासीनेकानिष्टस्थानमृनिदंशत्रुवे
स्मृतम् ॥ अथाणाहृदेपारलमारे ॥ स्वगोलेवान्नमापीनिर्मैत्रीस्थान्तर
देवयोः अन्नाएहरयोर्वैरंमहत्तुमीनवर्द्दस्मो ॥ पाराशरः ॥ रक्तोण

देवानामस्मादेदेवसमदद्यत्पक्षिमाश्चत्वाः ४२

७

णं तुमान्स्या ग्रे कन्या भवतिमानुषी केपीक्षेत्रिनदोद्वाहे वाले केपीहनेब
ति यदिस्याद्वादसी कन्या तुमान्भवतिमानुष: विवाहे चाष्टमे मासे मा ।
से भवत्यतीपासि रक्षेगार्गेय्यदाष्ट्रमः कन्या भवतिमानुषी विवाहच्च ।
शुभः प्रोक्तो वासिष्ठा त्रिपराशरैः ॥ ग्रयणशीतकुटेनारदः ॥ षष्ठाष्टमेमर
तिनंनष्ट पेदमेन्वनपत्यता नेवंहि द्वादशेन्यष्ट्रदंपत्योः प्रीतिहननमा ॥ ज्यो
ति:प्रकाशे ॥ एकाणोणामहापीतिश्चतथैदशामे स्वस्वम् तृतीयैकाद
शे वि द्वे स्त्रे प्रत्ताः समसप्तके ॥ ज्योतिर्निबंधे ॥ नक्षत्रमेकं यदि भिन्नरा ।
शिनदपुनीतत्रपुविलभेनाम विभिन्नमसे यदि चैकराशि तदा विवा।
हः खलु दाविवाही एकाणोण्णुभोद्वाह एकभावोस्तातिप्रदः यदि स्या।
द्भिन्नन क्षत्रे शुभदः शौनकोब्रवीत् ॥ यातुकः ॥ दंपत्योरेकराशीं स्यात्
भिन्नमसेयदातदा गणदोषोप्यकन्नाडणा विवाहः शुभदः स्मृतः ॥ ज्यो
तिःप्रकाशे ॥ एकर्क्षे चैकपादे चौविवाहः प्रवपाचेदः ॥ संहितायाम् ॥

विवाहः प्राणहानिदः एकर्क्षे भिन्ने पादे च ×

717

मु.
८
१५

धनिष्ठार्द्राहस्तानिमघाफाल्गुनीचोत्तरफल्गुन्या पूर्वाभाद्रपदामूलेज्येष्ठाह
स्तःपुनर्वसुः ॥ इतिप्रथमनाडी ॥ पूर्वफाल्गुनीकृत्तिकाचित्राधनिष्ठाभर
णीस्वातिः पूर्वषाढोत्तराषाढाचपूर्वाभाद्रपदोत्तरा ॥ इतिद्वितीया ॥ कृ
त्तिकारोहिणीस्वातिमघाश्लेषाचरेवती श्रवणोपिविशाखाउत्तराषाढा ना
डिकास्मृता ॥ वामः ॥ प्रत्येकनाडीऊढनेवियोगोमध्येकनाड्यामृभ
र्तुर्विनाशः अंत्यायांचवैधव्यमतीवदुःखंत्रितयेपितस्मात्परिवर्जनीयाः
अस्यापवादः ॥ रोहिण्यार्द्रामृगेंद्राग्नीपुष्यश्रवणपौष्णभम् अहिर्बुध्न्ये
मेतेषुनाडीदोषोनविद्यते ॥ इत्यष्टकूटानि ॥ अथकन्यावरणम् ॥ पू
र्वात्रयश्रवणमैत्रभवैश्वदेवहौताशवासवसमीरणदैवतेषु हस्ताफ ।
लेवकसमादनपूर्णपाणिर्भ्रातेनप्रातेनहृदयोवरयेत्कुमारीम् ॥ म
हेश्वरः ॥ अश्वभेत्रिषडायमेत्रिनैत्रशुभ्रवेदैःस्वनधर्मकेंद्रगैः यदि ।
वोपचयेगृहस्थितेनशुभेवैवरयेत्कुमारिकां ॥ अथवरवरणंव्यवहारवेदे

१५

स्वरे ॥ पूर्वाचिनयमाग्नेयमृत्तिकाणचिनयेनत्या मेहिणीपुत्रवरणेभगणःप्रा
स्वेनेनदा उपवीतेफलेपुष्पेवाहोमेविविधानिच देयंवरणयवरणेकन्या।
धान्याहिनेनवा प्रत्यासन्नेनातिदूरेप्रत्यादेयानिदुर्बले वृत्तिहीनेवम्।
त्रिंवर्षस्वकन्यानदीयते ॥ इतिचौडिकायांकुलमध्येमरणेतिसूचः ॥
कृतेवाग्निसूयेपश्चान्मनुभवतिगोत्रिणाम् नमंगलकार्यंनारीवै
वधूदुःखदम् ॥ माण्डव्यः ॥ वाग्दानानंतरंयेष्ठकुलयोःकस्यचिन्मृतिः
नदास्वत्सरार्धविवाहःशुभदोभवेत् पित्रादिमरणेचैवत्वब्दार्धमा
त्रेवच मासत्रयेनभार्यायांतदर्धंभ्रातृपुत्रयोः ॥ देवदत्तमनोहरे ॥
प्रातिकूल्येसपिंडस्यमासमेकंविवर्जयेत् विवाहस्तन्ततःपश्चात्तयोरे।
वेविधीयते दुर्भिक्षेराष्ट्रभंगेवापित्रोर्वाप्राणसंशये प्रौढायामपिकन्या
यांप्रातिकूल्यंनदुष्यति ॥ अथकन्याविवाहकालोरत्नवाहनः ॥ षडष्ट
मध्येनोद्वाह्याकन्यावर्षद्वयंयतः सोमोभुंक्तेततोगंधर्वस्ततःपश्चाद्हुता

मु॰ दे॰ १९

णनः ॥ कश्यपः ॥ विवाहो जन्मनं स्त्रीणां ज्येष्ठमासे ज्येष्ठगर्भयोर्वदः ज्येष्ठमासे ज्ये
ष्ठदः श्रेष्ठो विपरीतेन मृत्युदः ॥ व्यासः ॥ गर्भाष्टवर्षा भवेद्गौरी नववर्षा
तु रोहिणी दशवर्षा भवेत्कन्या द्वादशी वृषली स्मृता ॥ दशवर्षव्यतिक्रा
न्ता कन्या शुद्धिविवर्जिता तस्मात्कारे डलग्नानां [illegible] पाणिग्रहो मतः
संप्राप्ते द्वादशे वर्षे यः कन्यां न प्रयच्छति मासि मासि रजस्तस्याः पिता
पिबति नित्यशः पिता पितामहो भ्राता पितृव्यो मातुलस्तथा पंचैते
नरकं यान्ति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वला ॥ मासशुद्धौ नारदः ॥ माघफा
ल्गुणवैशाखज्येष्ठामासाः शुभप्रदाः मध्यमौ कार्तिको मार्गशीर्षौ
वै निंदिताः परे ॥ बृहद्गार्ग्यः ॥ पौषे मकरसंस्थे के चैत्रे मेषगते रवौ
आषाढे मिथुने चैव केप्याहुः करपीडनम् ॥ नारदः ॥ जन्ममा
से जन्मदिने जन्मदिवसे तथा नाद्यगर्भसुतस्यापि दुहितुर्वा करग्र
हः ॥ गुरुः ॥ ज्येष्ठेन ज्येष्ठयोः कार्यं न तु नार्याः पाणिपीडनम् तयोरेक

७२०

श्री

१९

ज्ये

72

नरेज्येष्ठेज्येष्ठमासेपिकार्यैन ॥ वात्स्यः ॥ द्वौज्येष्ठौमध्यमौप्रोक्तौ
वैकोज्येष्ठःशुभावहः ज्येष्ठत्रयेनकुर्वीतविवाहंसर्वसंमतं ॥ भार
प द्वाजस्तथावादरमाह ॥ ज्येष्ठेष्ठस्यकुर्वीतभास्करेचानवाप्यते नान्य
वार्त्तीतिकार्यागिरिदिनानिविवर्जयेत् ॥ वसिष्ठः ॥ सुतैकेदुहितौ
यदितनएवकुलेपरेद्वाभ्यानगतौशुभौस्तः नवष्टमीकेचगौरी
गउगोसूर्नेदृष्टीवापितोषिविवर्ज्यौ ॥ नारदः ॥ वाण्डाप्रशस्ता
शुभक्षेत्रेषुकार्योविवाहोवलमध्यमौतौ त्याज्यःसदाभूमिसुत।
नस्यवारांशकामार्कोतिष्ठोन्वापितोपदोषो ॥ नवचप्राह्नः ॥ तिष्ठौ
न्रपमलमष्टौत्यमेत्रयाजेशचेदुर्केसमीरभेषु सदाप्रशस्तौवल स्या
कन्यकायाःपाणिग्रहेवेधविवर्जितेषु ॥ अथवेधादिविचारःनार
दः ॥ तिर्यक्पंचोर्ध्वगारेखाद्वेद्वेरेखेचकोणगाः द्वितीयेशंभुकोणे
ग्निधिस्ययंत्रकेचविन्यसेत् भान्यतःसाभिजित्येक रेखास्थेनतुवि।

विवर्म्

722

मु॰ ८

द्रुमम् ॥ वाग्भटः ॥ चक्रेनाभिवेकरे त्वोष्टितेनतान्हिंदुदंतीविवरेणग्र।
हिष्टम् क्रूरे विंड्रेसर्वथिसैंसैसैविंड्रेनाविलेपादमेकम् ॥ अथचलना
वाग्भटः ॥ हृदेहृदशमस्त्वेषष्टगुरुत्वानेजलत्नीयेच मलनयानादि
वाकरश्वेतोष्णमयनःपादेः ...... पश्चाद्धाविशानेनमः त्रुर्णि
श्वेड्स्तु पंचमेश्रुः स्वभावरपिचनवमंसप्तममृते णशाकेस्तनः
अथपानदोषाविविक्रमः ॥ माध्यहर्षणप्तलानोवेधृतिव्याति।
पानयोः यद्गोडस्यवातेस्यानन्यानेनानिपातितम् ॥ अथवान्
रदोषमाहवाग्भटः ॥ अंत्यातिगौडपरिज्वव्यानिपानपूर्वव्याबान।
गौडपरिणलमहापानीष्ठ विज्ञानगणपर्पिन्तपन्नादस्वमेश्रुम।
दिनमलपाणिहरिणमार्धूमेष्ठ रेखामेकाम्र्धगाघस्नसमनि
र्यकृत्वाप्यवत्वोन्नैखवेः तिर्यग्रीवामेस्यायोष्टइभानोर्ह्वकांपानेदो ५२
षण्कागालाव्याः ॥ अथदं दोषानाहलल्लः ॥ यास्मिन्नृदेरावेः।

श्री

२

निर्दिष्टं यस्मिन्नृक्षे शशी तथा द्युयोगे गृहनेऽर्क दैर्घ्ये स्यान्त्वोदितो दश
शून्यवेदनृपागोदिग्ग्रहा तिथयो धृतिः ॥ उतविशनखाश्रुति दशयो
गाः प्रकीर्तिताः महत्वे ह्यग्निभूपाल कौरमन्तुदृग्जोपातिः कालेहो
निर्दिष्टा ह्यहदोषा त्याज्या सदा बुधैः ॥ अथ युतिदोषमाह नारदः
शशाङ्के ग्रहसंयुक्ते दोषः स्यात् ग्रहसंज्ञकः सूर्येण संयुते चैव दारिद्र्यं
ञ्च भवति ध्रुवं कुजेन मरणं व्याधिः सौम्येन तु प्रजायते दौर्भाग्यं
हरणं युक्ते सापत्न्यं भार्गवेन तु प्रव्रज्या सह संयुक्ते चेणारुहणाकलहः
सदा केतुना संयुते चैव नित्यं कष्टदरिद्रता ॥ जामित्रदोषमाह
गे वैद्यालग्नमणीकोदिनकरौ न्यत्ना धनैकन्यका भौमेवर्षमदा ।
शशाङ्कविलयसौरेणवंशाहह जीवेस्त्र्यकशशाङ्कतो शुभकरो
के चिदहदनावमान भा न्रुप्रोक्तं न दीक्षिता लभवने नित्यं प्रवासा ।
त्विना ॥ अथोपग्रहदोषमाह नारदः ॥ भूकंपः सूर्यभात्सप्तमर्दे

ॐ=

मु. ह. १८

विधुस्तुपंचमे शूलेष्टमे च नवमे शानिरष्टादशे न था केन्द्रपंचद्वे
देड शूलएकोनविंशति : त्रिकोनःपानसंज्ञेस्तुतेषुःसनवपंच
मः माहनिज्ञोनकेपाद्युज्ञालिशेपरिवेशके वितेयचैकविंशत्या
दारभ्यवर्गणाक्रमम् ॥ अथपंचकदोषमाह विवाहात् ॥ गताति
थियुतलग्ने पंचघ्नास्थापनीयम् तिथिरविदशनागाबोधियुक्ते क्र
मेण नवहृतामिश्रशेषे बाणासंज्ञः क्रमेण हगनलनृपचौरः पंच
मास्तुमसः ॥ अथएकादशिनेदेवग्रहदोषमाह ॥ तिथिवारेवनन्द
वेनवभिस्तुसमाविनम् सप्तभिस्तुहरेद्भागशेषांकेफलमादिशेत
~~तिथिवारेवनन्दवेनवभिस्तुसमाविनम् सप्तभिस्तुहरेद्भागशेषांकेफ~~
~~लमादिशेत्~~ त्रिशेषेनजलविंघात्येवशेषप्रथमेनेनः सप्तशेषेव।
नृपानोस्तेयवन्त्रमलक्षणम् ॥ इतिदशमहादोषाः ॥ अथलग्नशु
द्धिविक्रमः ॥ त्याज्यालग्नेव्ययोमदाष्टमस्थकेन्द्रलग्नपाः रिपुवे।

7 2 4

725

शदयः पंचमसर्वे लेन्नगनूसमो ॥ गुरुः ॥ नंदेयः पंचमेपापः चेद्रः षष्ठाष्ट
केऽपनेत् चंद्रएक नलग्नस्थो विंघ्कुक्षे विवर्जयेत् ॥ ग्रहण ॥ कुंशु
कार्तिभूवाष्टगोदिनकरशुद्धस्त्रिलाभार्थगो भौमः षट्सहजायगोवुध
गुरुरिष्काष्टमधूनगौ शुक्रोद्वादशमस्तुमन्ति शुत्रन्यत्रकपानिंसूर्यंव।
शुद्धमत्रविलग्नबंधः राहितः पापोग्रहे पोभनः ॥ अथगोधूलिल
ग्नं ॥ लग्नंयदानास्ति विशुद्धमन्यकोधूलिकं साधनदावदंति ल
ग्नविशुद्धे सतिवीर्ययुक्ते गोधूलिके नेवफलोविधत्ते ॥ दैवज्ञमनोह
रे ॥ गोधूलिके कांति साम्यं च मनं नोविष्टाण्णाः पापी पंचांगो धूलिकेः
न्यान्याग्नेय दोषाः शुभावहाः ॥ भागवे ॥ गोभिः यष्टनोभिः
हतपुटदलिताया नृ धूलिर्दिनांते सोद्वाहे सदरिणां विविधधन
हतगे योषपत्नद्यात्री नोमित्कालेन वदेन वनिताथिकरण नेवल
ग्नेन योगाः श्यानगमोहावार्ये शामयानि इतिनान्युत्पन गोरजाखं

मु॰ दं॰ २९

726

भानौ कुजे क्रमसेका ला गावन्नार्कदर्शनम् । सावच्छुगो ज्ञो क्षान्विनावस्था ।
गृहे तु धेः स्नानम् मंदवारेन कर्तव्यं बुधे लेग्रीतिणान्मुखे गुरुवारेन कर्तव्या
मल्लाइ पारि भावतः ॥ स्नमस्नानात ॥ यश्चैकादशगा सूर्यः द्वादशे हि द्विनौ यो ।
वाहनीयगाः णीयपलिकः सर्वे तेयः पोषा पूलिसुखोस्थताः श्रुताह
नैवै कैदिने णानो वा त्रिभागने हे स्यशी अवकु यो सु सर्वाधिविवे शुभदै
वनी वलग्रेज्ञजे तेव मुखे रजन्याः ॥ अथ विवाहकृत्यानां गोचरः ॥ वि ५
वाहकृत्यानि विलै विवाह मे विलोकये ब्राह्मबलाहिमयुनेः नवाद्वि ।
षष्ठे हि विवाह पूर्वनानवर्णको मेरु पत्तेल मंगालम् । यस्कार्यमाप्राव
नवदक्षौ वि निर्दिशत्यात्तः पूर्जा वलाह ब्रवेवि षष्ठे दिने शुभं वेदे नै
देवतमनोहरतो निर्विष्ट माह ॥ पिवावि णा वा पान न ता रका षष्ठिनी । मितस्य
न्योष्ठा भरण्यो शीव भञ्जनलप्य हित्वा प्रशस्त फलने लवेदिकाप्रथा घ
नके के उनमंडपादि कम् ॥ अथ कन्या धारणम् ॥ मूलेंद्र तन्तुश्रवण

२९

सूर्यांगगेजनेसनुःवैधव्यंचबुधेसुते जीवसुक्राकिंवेदेष्णपविद्युः
सेपदावधूः गह्वाहामुष्णमेरुवोधाद्दिविशेद्रनेगटहेकन्यका हन्याद्
नुननीत्वयेनिनननेनाष्टपनिन्याष्टके पोषेवल्लश्चरपतिवमाले
नवैवेवापिन्नालये निष्टनीपितरेनहानिनभयुनेवामभावेव्रमात्
इतिराजमार्तण्डात् ॥ गृहप्रवेशागमनम् ॥ भवेशोभनगोचरेदिन
पतौताराबलेगानेमार्गवे सूर्यकोदयघटाजगे शुभदिनेपदेवकुलेनते
हित्वाद्रिकानिलाभगोबुधसिनोलालाटिकेदिगतिं चार्नीतागण
मालिनीनववधूर्निन्याल्लवेमंदिरे ॥ अतोप्युपेतलवशुद्धिः ॥
निष्कादिन्यसमीरणाद्दितिवहश्रीरामणानिवनी रोहिण्यश्रुभद्ग
चूवर्षमसममेषालिकुंभेरविः कन्यामन्मथमीनभेनववधूर्यानं
वृषेनालिके ह्वावार्णगुसिनेद्रसौम्यदिवहेयुजेद्रगोभास्करे ॥ वार्षण
गमः ॥ चैत्रपौषहरौपवेश्नगरावनेतमालिन्वे नवोढागमनेनेव

उ.षा. स्वा.

केषुच्याविषुवेणाविज्ञातिलेरेवतीषु संस्थापनेकोनिकजेडिकायोवारे प्रष्य=
वे भूमिसुतन मखशालम ॥ अथ प्रधानधारणं ॥ स्मागात्रयणथावमत्राका
नौवखारेणगाकार्कचेयस्पनैतिले मधानामोडिकाविहस्थलग्नेतिथौ
वशुद्धादशकेशुनैस्थितुता ॥ ॥ इति मुहूर्तदर्पणे विवाहप्रकरणं
चतुर्थम् ॥ ४ ॥ अथ नववधूप्रवेशः ॥ ज्योतिर्निबंधात् ॥ वि
वाहमारभ्य वधूप्रवेशो युग्मादिने षोडशवासरानंतः ऊर्ध्वंतदावृत्य
निपंचमासांत्तत्परंतु नियमोनवास्ति ॥ नारदः ॥ समवर्षसमे ।
मासियदिनारीगृहंविशेत् आयुष्यंहरतेभर्तुः मानापिमरणंव्रजेत्
फलेद्द्ये ॥ वधूप्रवेशोव्रतबंधमात्ह्नः श्वश्रूः स्वनः द्वारपालिहेवं ।
नावृद्धिनीयविदधेवविद्वानाहृवंसिद्धान्विपराणयोः ॥ अथन।
ह्ववतोईवर्षेतिरेते ॥ बालाथैवभेवध्ववणाद्व्युगामहलत्रयेम।
लमघानोरुप्र पुष्यवमेवैववधूप्रवेशोस्तिलैनरात्र्यर्कजैवपालः

मु॰ दु॰ ११ ४२ अंगा

नक्षत्रेण यावित्सौम्ये तारे क्रूरा येन न विघ्न ॥ अथाभिषेकनक्षत्राणि सौम्यप्रकरणे
म ॥ राज्याभिषेकोत्सवकृत्येषु तिथिर्नन्दा च तारानो कृष्णपक्षे शुभो वारश्च ।
रक्षानन्तरं च कार्ये सोम्येषु मासेषु मृगेन्द्रवदन्ति ॥ कश्यपः ॥ उत्तराख्यं ।
नक्षत्र मैत्रे हस्ताच्छ्रवणे सौम्यपुष्ये शत्रुनयश्चान्यापि लग्ने क्षुकार्ये राज्याभिषेकं तम्
अथ लग्नमेवाह ॥ त्रिकोणकेन्द्रे धर्मे विष्णुनेषु सौम्यैः त्रिषष्ठलाभ्यहेतगते ।
सूपापैः षष्ठलग्नव्ययवर्जितेन चेन्द्रेण राज्ञो शुभदोऽभिषेकः ॥ अ॰ ।
यान्नदर्शनेन राज्यप्रदीपान्नं ॥ हस्ताद्विशाखा प्रवणाश्विमानि विज्ञान्
राजा गान्यश्चानि वामवानि महीश्वराणामनुनिभिः स्मृतानि विलोकने भा ।
नि शुभप्रदानि ॥ इति मुहूर्तदर्पणे राज्याभिषेकप्रकरणम् ॥ अथ या
त्रावसिष्ठः शुक्रसन्मुखमाह ॥ इति शुक्रादिदोषापवृत्तेनेग्रमनेन ।
गणम् राज्ञो विजययात्रायां नान्यदा दोषमावहेत ॥ तिथि शुद्धिर्नारदः
षष्ठाष्टमी द्वादशी कारिकामावर्जितानां च यात्रा शुक्लप्रतिपदि तिथ

त्रिनवेन्नासेतन् दिनकरार्किंनभः वृजकेनवो हनभूजोन्नशुभाः शुभदाः ।
शुभाः दहनचक्रमिदं प्रविलोक्यानो हवनकर्मणि सर्वसमृद्धये ॥ अथा
ग्निवासः ॥ वह्निर्नृष्टसैकयुक्ता तिथिर्भदिनयुक्ता वेदहृच्छेषिनः स्यादे ।
केऽस्वर्गे प्रमिनोधोदहने जलधिनोभ्रमिनिमूर्तिर्निवासः विज्ञाहुतावि प्राग
धन नाशाय वह्निचयति भूतिः सा प्रोहृदीक्षमानस्मादेवाविस्वकृतोपदा ।
यानियमकृतोऽसंस्कृतो नोविचारः ॥ इति मुहूर्त्तदर्पणे नानाधानप
करणम् ॥ अथाभिषेकः ॥ रेवत्युत्तरमैत्रपुष्यहरिभे नाप्राग्रिवनी
चंद्र रोहिणी दिनकृद्दिवाकरशुभतिथौ केंद्रत्रिकोणेशुभे क्रूरैर्वोपचये
लग्न स्थितैः स्थिरवहे वारे बुधादित्रये चंद्रे केन्द्रमहीभृतामतिवरं इन्दोऽभि
षेकः शुभः ॥ रत्नमालायाम् ॥ विलग्नजन्मक्षणदशाधिनाथमार्तंड सूर्य
मंगल धात्रीनत्नये बलिष्ठैः गविन्दु शुक्रेस्मरदेवानालेषु नृपतीनामभि
षेकस्तः ॥ महेश्वरः ॥ नाभिषेक्यानृपं शुद्धेनाधिमासेन भूदिने ।

आ८।८।१।५ पूर्णं २ कुम्भवृष २

ख्यातिधनिष्ठाश्रवणैस्तारायैः श्यामः शुभः कन्यावणिक्मीनगोलिभवलेकेन्द्रे ।
रस्थितेसकूहे पापेविक्रमवैरिलाभसहिते चैनेशुभैरीहिते वारेसौम्यदि
नेमृगयोगकरणेप्राप्तेचरिकाहमी वाकामोरहितेनातिशास्त्रशुभाविधोकार्य।
स्तयोगःशुभः ॥ अथयानप्रयाणदीपिकाम्याम ॥ पुष्याश्विनीमृगशिरावाम
ज्येष्ठोत्तरास्वाति भवेद्रभ पुत्रस्ययानमधिकानुकार्यवेदेवजेहति ॥ श्री
पति: ॥ त्रिकोणकेन्द्रपंचयेशुभस्थैर्बृहस्पतौ गोणानकरेउजेव पोष
ग्रहसूपवग्रस्थितेशुभमध्यज्ञानन्तादनमामनति ॥ ज्योतिर्निबंधे ॥
श्रवणाधोतोकेलनवेललनेहामनयोविदुः कोदिहामवयुक्कार्य चेद्रपव
लेपिह मघाश्विनीगुरुकाद्दिनेयात्सलेबोस्वनगणिवहवागुण ।
पासभालि पलानिहामविधिमंगलयनकार्यस्वस्वार्थवृद्धिधनधा।
नमसागमाय ॥ अथमेलनम ॥ नरणिविद्गुराभाकसिवस्माःऊजम
रेजविथनदकेनष्ट रविभनोदिनभागणेवकामास्त्रनिविणाविनये

राय स: विदबुध: ग्रहप्रति

१ देशउअउनाx४

कृतेपेवत्समाद्भूयात् ॥ अथशुक्रसन्मुखदोषः ॥ अस्तोगतेभृगोःपुत्रेन
गासन्मुखदर्शने नहेतनीवनिरेभोवनेवसेवालयेहद्धमे गुर्विणीबा
लकेनापिनववधारोहिणामे पदमेकंनगानच्चशुक्रसन्मुखदर्शने ॥ अ
थप्रतिशुक्रापवादः ॥ एकग्रामेपुरेवापिदुर्भिक्षेराष्ट्रविप्लवे विवाहे
तीर्थयात्रायांप्रतिशुक्रंनदुष्यति ॥ गोत्रपरत्वेनापवादमाह ॥ का
श्यपेषुवसिष्ठेषुभृग्वत्र्यांगिरसेषुच भारद्वाजेषुवात्स्येषु प्रतिशुक्रो
नदुष्यति ॥ कश्यपः ॥ पौष्णादिवह्निपादेके यावत्तिष्ठति चंद्रमाः
तावच्छुक्रोभवेदंधः सन्मुखेगमनेहितम् नहन्ते: दृष्टानोविप्रयेन। ३उडअग
सह योद्धा हिनववधूगमनेप्रतिशुक्रविचारणानास्ति ॥ भीमः ॥
एकग्रामेचतत्तःशालेदुर्भिक्षेराष्ट्रसंकटे वैवाहनवीयमानानांप्रतिशु
क्रेनदुष्यति ॥ ॥ इतिमुहूर्तदर्पणेहिंगमनप्रकरणम् ॥ ॥
अथप्रथमप्रवेशः ॥ ओंस्त्राणवयोरोहिणीषुष्यमैत्रेकरेषु चित्रा।

स्वमवनगुरखवेप्रोx५